

VIENO EMIGRANTO PARYŽIUS

(Valdas Papievis, *Vienos vasaros emigrantai*, Vilnius: Baltos lankos, 2003, 384 p.)

Valdas Papievis 1992 m. išvažiavo į Paryžių kelioms savaitėms ir tebegyvena ten iki šiol. Pasak jo, šis miestas tokiu būdu pritraukė ne vieną svetimšalį. Per tą laiką atitinkamomis progomis man vis dingtelėdavo mintis, kad netekome itin subtilaus prozininko.

Tačiau Papievis ne tik žavėjosi Paryžiumi, bet, pasirodo, ir išklejo šį žavėjimąsi savo ankstesniuoju, poetiškai įtaigiu stiliumi. Galima įsivaizduoti, kad jis, kaip rašytojas, atitrūkęs nuo Lietuvos užsikonservavo, numojo ranka į epochines mūsų prozą sukrėtusias permainas ir paleido į pasaulį, šiandienos spėriai lakstančiomis akimis žvelgiant, senamadišką ir įžūliai nekomercinį literatūrinį kūdikį. Ir tai yra žavu.

Stilius išliko toks pat lyriškas, impresionistinis kaip tų kūrinių, kurie pasirodė maždaug prieš penkiolika metų. Antra vertus, sprendžiant iš to, kad čia vaizduojama pirma pasakotojo vasara Paryžiuje, ir iš paties autoriaus pasisakymų, atrodo, kad didelė dalis kūrinio parašyta ne pastaraisiais metais, o gerokai anksčiau.

Paryžiuje pasakotojas nesikrato tapatybės su savo kūrėju, t. y. autoriumi – vienoje vietoje margatautei kompanijai prisistato kaip Valdas; bet atsikrato kitko: „Jautėsi atsikratęs, bent jau pradėdąs atsikratyti kažko, ko nemokėjo įvardyti, tačiau kas visą laiką slėgė“. Jis pasijunta net laisvesnis už tikruosius paryžiečius, nes yra „pabėgęs ne tik nuo savo krašto sumaištingų vargų, kompleksų, prietarais virtusių papročių, bet apskritai nuo pasaulio“. Kartu suvokia, kad toks laisvės jausmas „neilgai truks“. Be to, šiame mieste „niekada nebūsi savas, niekada jame nebūsi kaip jie. Ir niekada čia negalėsi išstarti: einu namo“.

Bet svetimumo pajauta čia pranoksta konkrečią situaciją ir nuolatiniais atsikartojimais skleidžiama universalioje plotmėje: „Ne tik manęs, svetimšalio, bet apskritai nė vieno žmogaus niekas nesieja – nei su kitais, nei su tuo, kas aplink“. Vientovės suvokimas užplūsta skaudžiom nušvitimo akimirkom, kai „ūmai dingteli, kad tu niekam nerūpi, kad ar esi, ar nesi, niekas nuo to nesikeičia [...]. Kad ir ką darytum, kad ir kas tave ištikėtų, štai dabar pravažiuojamo fontano vanduo kaip tryško, taip ir trykš, didikų rūmai, bažnyčių portalai stūksos kaip stūksojė, dangus kaip buvo, taip ir liks toks pat aukštas, plokščiai nebylus“. (Čia, beje, itin gražus perėjimas nuo solidžių žemės pastatų prie lyg ir abejingo dangaus su galimomis konotacijomis, kurios vis dėlto lieka glūdėti giliai po lakoniškai įtaigia fraze „plokščiai nebylus“.)

Jeigu pripažinsime, kad tokie rūpesčiai ir jų reiškinys vidiniu monologu yra būdingas modernistinės literatūros požymis, ir sąlygiškai tarsime, kad postmodernizmui šios nuostatos yra veikiau apriorinės duotybės, nuo kurių atsispyrus žaidžiami reliatyvistiniai žaidimai, – tai bus akivaizdu, jog Valdo Papievio kūryba veikiau šliejasi prie modernizmo tradicijos. Tas pats pasakytina apie įspūdingai įsismelkiantį suvokimą, kad pasaulis nepažinus, kad „nei už daiktų, nei daiktuose neglūdi jokia paslaptis, o jeigu ir glūdi, tai niekada jos neatspėsi“. Panašią mintį autorius pasakė interviu *Literatūroje ir mene* (1.16): „Negali pramušti to kiaukuto, kuris, tariesi, gaubia esmę“.

Kas lieka vientovės, susvetimėjimo ir nepažinaus pasaulio gaubiamam subjektui? Be abejo, subjektyvi raiška – spindintis žodžių rūmas, meno grožis, įveikiantis neveltį. Papievio meistriškumas čia yra aukščiausio lygio – kalba srūva tobulai sustyguota, su užburiančia ritmika; autorius ir pats pokalbyje Lietuvos radijui sakė, kaip jam tai svarbu: rūpi kiekvienas žodis, kiekviena dalelytė, jų

skambesys. O kadangi „tikro pasaulio nėra“ (apie tai įspūdinga tirada 299 puslapyje), romane dominuoja ne išorinis, o vidinis, subjektyvus vyksmas: „Įvykiai man įdomūs tik tiek, kiek jie gali išprovokuoti kokias nors refleksijas ar jausmus, kuriuos aš stengiuosi perteikti, išsakyti, bet patys įvykiai, kaip įvykiai, man nelabai įdomūs. Tai tik minimali struktūra – šiaip ar taip, romane juk turi kas nors vykti“ (Iš interviu *Literatūroje ir mene*).

Suprantama, kad toks pasakotojas nepretenduoja atskleisti Paryžiaus objektyviai – iš tiesų tai yra tik vieno emigranto Paryžius, miesto klodas, plevenantis nematerialioje meniškos kalbos tėkmėje. Bet panašumų su kai kurių kitų užsieniečių požiūriu į Paryžių yra. Akivaizdu, kad šis miestas traukia „bastytis, kur akys veda“. Tą kartais daro ir Henry Millerio (Henri Milerio) pasakotojas, to esama ir garsiajame Julio Cortázar (Chulijo Kortazaro) romane *Žaidžiame klases*, po Paryžių bastosi ir ironijos akinius dėvintis Herkus Kunčius romane *Būtasīs dažnīs kartas*.

„Nevaikščiojom nei į parodas, nei į muziejus, užtat atradom skelbimų lentų, pastogių, tarpuvarčių, apleistų kiemų, kačių ir žvirblių Paryžių – daugybę Paryžių viename, kitas kitą papildančių ir sudarančių tą labirintą, po kurį akimis ir klausia kasdieną klajodavom“. Atrado ir ypatingus, savitą gyvenimo nuovoką bei savigarbą turinčius Paryžiaus valkatas – klošarus. Su viena tokia vyresnio amžiaus moterimi pasakotojas keistai susidraugauja.

Kita, intymesnė jo draugė yra „liaunutė šokėja“ (šokanti, tiesa, tik laisvų bastūnų kompanijoje ant tilto pagal tamtamų garsus) šveicarė Melanie (Melani). Jos laisva dvasia taip pat linkusi į „betiksles klajones“ po šio miesto siauras gatveles, tiltus, krantines. Įsimena epizodas, kai naktį jis vienas patraukia klajoti po miestą, o jau išaušus, atsisėdęs ant šaligatvio krašto, pamato ją už kelių žingsnių, nugara atsišliejusią į sieną – per visą jo klajonę ji sekė iš paskos. Kitą kartą, jai staiga išėjus iš jų skurdaus butuko, jis išpuola į gatvę ir ima sekti jai įkandin, o ji neatsigręždama eina tuo pačiu keliu kaip ir jis aną kartą. Ši klajonė virsta kelione, turinčia potekstės klodą:

[...] pasivaidins, jog einat jūros pakrante, kur tik vanduo, vėjas ir kopos, ir be žuvėdru, beviltiškai sparnais plakančių orą, daugiau – nė gyvos dvasios; kad visa tai, kas aplinkui: namai, gatvės, krantinės – tai tik judviejų vaizduotės sukurtas mirusio, smėliu užnešto miesto paveikslas, laikinas, netvarus, tuoj pranykstantis. Ir kad šitai jūsų kelionei nebus galo, kad šiam vaizdui išblukus jums prieš akis išplauks kitų miestų, kitų kultūrų paveikslai, kad bažnyčias keis cerkvės, cerkves – mečetės, mečetes – budistų šventovės, o jūs eisit kaip eję... Lyg, civilizacijų gimimo ir mirimo grandinei ir sykiu laiko bėgsmui nutrūkus, kažkas jus būtų pasmerkęs grįžt į mitinę pradžią, tartum akiratis tiek pat nuo jūsų nutolstančią, kiek jūs prie jos priartėjote, gal net išvis nesančią, kaip nei pradžios, nei pabaigos neturi besisukęs ratas.

Šitaip sukuriamas amžinos žmogaus kelionės, gyvenimo kaip kelio įvaizdis, ir tos klajonės po Paryžių įgyja naują, netikėtą kontekstą (visas tas skyrius [183–193 p.] yra nepaprastai harmoningas, daugiasluoksnis ir įtaigus). Vienas dalykų, kurių šiame romane galbūt norėtusi matyti daugiau, yra štai tokie netikėtumai – kad ir kaip žavi ar net kerį autoriaus subtili literatūrinė raiška, jis pernelyg retai nustebina, kitaip sakant, esama monotonijos. Ją pajvairina gramatikos variacijos: subjektas čia pakaitomis reiškiasi visais trimis vienaskaitos asmenimis (aš, tu, jis) – t. y. kartais jis byloja tiesiogini apie save, kartais tarsi kalbasi su savimi, o kartais žvelgia į save iš šalies. Pirmajame skyrelyje, kur kalbama trečiuoju asmeniu, gražiai pasinaudota slapta lietuvių kalbos galimybe – veiksnys („jis“) čia (ir kai kur toliau) nė karto nepaminėtas („Akimis tyrinėjo“ ir t. t.). Vardai irgi retai minimi, ir tai sukelia įspūdį, kad svarbiau yra būsenos, jausmai, išgyvenimai, o ne konkretaus asmens įvardijimas, jo ribos.

Prieš penkiolika metų lietuvių prozos kontekste Papievio kūryba atrodė palyginti naujoviška – bent iki tol, regis, nebuvo tokio intensyvaus, į vieną požiūrio tašką sutelkto subjektyvizmo, reiškiamo subtiliu, lyriškai nuspalvintos kalbos srautu. Dabar, po įvairių pavidalų postmodernizmo apraiškų, tai

gali atrodyti pasenę. O galbūt kaip tik dėl to gražu, taip pat ir dėl to, kad dabar kuriama literatūra gali būti įspūdinga ne tik savo naujoviškumu.

Laimantas Jonušys, „Vieno emigranto Paryžius“, *Šiaurės Atėnai*, Nr. 4 (686), 2004 sausio 31, p. 9.